

УДК 658.112

Ю. О. Бондарєва
аспірант*

Житомирський національний агроекологічний університет

**СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ДІЛОВОЮ АКТИВНІСТЮ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ РАДІАЦІЙНОГО
ЗАБРУДНЕННЯ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ОПТИМІЗАЦІЙНИХ ЗАДАЧ**

Обґрунтовано сутність стратегій управління діловою активністю сільськогосподарських підприємств за темпами розвитку діяльності підприємства, за стадіями економічного розвитку і функціональними ознаками. На основі стратегій за стадіями економічного розвитку запропоновані оптимізаційні задачі. Всі зазначені

© Ю. О. Бондарєва

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Є. І. Ходаківський

стратегії обмеження оптимізаційних задач об'єднано у дві групи. В якості критеріїв оптимальності пропонується використати три результативні показники: коефіцієнт ділової активності; коефіцієнт ефективності використання фінансових ресурсів; обсяг витрат у розрахунку на 1 грн виручки від реалізації, що відображає оборотність інвестованих у господарський процес ресурсів.

Ключові слова: стратегії управління, ділова активність, сільськогосподарські підприємства, управлінські задачі оптимізації.

Постановка проблеми

Управління діловою активністю сільськогосподарських підприємств в умовах радіаційного забруднення, рівень яких прямо пов'язаний із операційною діяльністю підприємств, має спиратися на результати оптимізації виробництва господарств, із врахуванням наявних у підприємств ресурсів й інших обмежень щодо його виробничої та збутової діяльності. Тому виникає необхідність визначення управлінських задач оптимізації виробництва для сільськогосподарських підприємств, які будуть спиратися на стратегії управління діловою активністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Теоретико-методичні засади управління діловою активністю у своїх дослідженнях розглядали М. П. Войнаренко [1], І. С. Вчєрашня [9], О. А. Зінченко [9], В. В. Коваленко [3], О. І. Марченко [6], Т. Г. Рзаєва [1], А. М. Турило [9]. Проте існуючі ґрунтовні доробки дослідників вимагають удосконалення з точки зору необхідності урахування специфіки діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах радіаційного забруднення при розробці управлінських задач оптимізації виробництва, основаних на стратегіях управління.

Мета, об'єкт та методика дослідження

Метою дослідження є огляд існуючих стратегій управління діловою активністю сільськогосподарських підприємств, на основі яких будуть запропоновані управлінські задачі оптимізації виробництва, підібрані для кожної зі стратегій. Об'єктом дослідження є процес формування управлінських задач оптимізації виробництва для сільськогосподарських підприємств в умовах радіаційного забруднення. Для вирішення окремих завдань використовувалися абстрактно-логічний метод – при визначенні сутності стратегій управління діловою активністю, метод порівняльного аналізу – при дослідженні основних відмінностей між існуючими стратегіями управління, метод оптимізаційного моделювання – для визначення управлінських задач оптимізації виробництва сільськогосподарських підприємств в умовах радіаційного забруднення.

Результати досліджень

Процес управління діловою активністю представляє собою сукупність управлінських рішень, спрямованих на досягнення максимально прийнятних значень відповідних економічних показників. Як елементи поточного та

стратегічного менеджменту, такі рішення мають бути обґрунтовані шляхом визначення потенційного ефекту, який матимуть сільськогосподарські підприємства в умовах радіаційного забруднення у результаті впровадження тих чи інших заходів. Постановка тієї чи іншої управлінської задачі оптимізації має спиратися на стратегію управління сільськогосподарського підприємства.

Науковці М. П. Войнаренко і Т. Г. Рзаєва в рамках загальної стратегії розвитку підприємства розглядають систему формування стратегії управління діловою активністю, яка складається з політики управління виробничими і фінансовими ресурсами, ризиками та політики формування темпів зростання основних показників (собівартості, товарної продукції, виручки від реалізації, чистого прибутку) [1, с.144]. Взагалі можна в економічній літературі під стратегією мається на увазі: план або напрям розвитку, принцип поведінки, позиція, перспектива, прийом [7]; набір напрямів діяльності [8]; план розвитку, довгостроковий план [4, 5]; комплекс майбутніх заходів [8]. Стратегія має забезпечувати досягнення встановленої мети. Розглянемо стратегії, що відповідають сутнісним особливостям поняття «ділова активність», та з позиції управління у сучасних умовах є найбільш прийнятними і затребуваними, а саме:

- за функціональною ознакою: маркетингова, виробнича, ресурсна;
- за стадіями економічного розвитку: стратегія зростання, стабілізації, виживання;
- за темпами розвитку підприємства: агресивна, помірна та консервативна стратегії.

Для наведених вище стратегій визначено умови застосування, що згруповані і подані у вигляді табл. 1.

Таблиця 1. Основні відмінності стратегій управління діловою активністю сільськогосподарських підприємств

Найменування стратегій		Умови застосування
Стратегії за темпами розвитку підприємства	агресивна	зростання прибутків, зменшення собівартості продукції
	помірна	стабільне отримання прибутків, скорочення витрат, у т.ч. на маркетинг
	консервативна	зниження обсягу прибутків, обмеження витрачання ресурсів
Стратегії за стадіями економічного	зростання	вихід на нові ринки, нарощування обсягів виробництва
	стабілізації	стале положення на ринку

розвитку	виживання	економічна криза, нестабільність, інфляція
Стратегії за функціональною ознакою	маркетингова	забезпечення реалізації зростаючого обсягу продукції
	виробнича	забезпечення стабільності виробництва
	ресурсна	забезпечення виробничих процесів необхідними ресурсами

Джерело: узагальнено автором [1].

Наведені стратегії мають між собою певний зв'язок, тому для здійснення ефективного управління діловою активністю сільськогосподарських підприємств необхідно обирати одну групу стратегій.

У дослідженні сільськогосподарські підприємства поділено на такі, що орієнтовані на виживання, стабілізацію та зростання. В якості критеріїв оптимальності пропонується використати три результативні показники, до яких віднесено коефіцієнти ділової активності й ефективності використання фінансових ресурсів, а також обсяг витрат у розрахунку на 1 грн виручки від реалізації.

Особливістю першого типу стратегії корпоративного управління є її короткостроковість на орієнтація на покращення основних фінансово-економічних показників, зокрема досягнення прийнятних рівнів ефективності. При цьому, найбільш жорстким обмеженням будуть обмеження щодо наявних грошових коштів, оскільки, зазвичай, у підприємств із низькою ефективністю та незадовільним фінансовим станом існує проблема нестачі обігових коштів та залучення інвестицій і кредитних ресурсів ззовні.

У цілому всі зазначені стратегії обмеження оптимізаційних задач можна об'єднати у дві групи:

1) обмеження щодо наявних у підприємства ресурсів (грошових, трудових, основних засобів виробництва, кормів, насіння добрив тощо)

$$\sum_{i=1}^n v_{ij} x_i \leq q_j, \quad i \in I; j \in J,$$

де I – множина видів сільськогосподарської продукції (яка вже виготовляється підприємством);

x_i – невідомий обсяг виробництва i -го виду продукції, т;

J – множина видів використовуваних ресурсів;

v_{ij} – витрати j -го ресурсу у розрахунку на одиницю i -го виду продукції;

q_j – наявний обсяг j -го ресурсу;

2) обмеження щодо мінімальних та/або максимальних обсягів виробництва продукції

$$x_i \leq X_i, \text{ або } x_i \geq X_i,$$

де X_i – максимальний/мінімальний обсяг виробництва продукції i -го виду продукції, т;

Також у сільськогосподарських підприємствах, які виготовляють продукцію і тваринництва, і рослинництва та, відповідно, частково забезпечують виробництво оборотними засобами власного виробництва (корми, органічні добрива тощо), необхідно враховувати обмеження, які б пов'язували невідомі обсяги виробництва різних видів тваринницької та рослинницької продукції.

В якості критеріїв оптимальності пропонується використати три результативні показники: 1) коефіцієнт ділової активності; 2) коефіцієнт ефективності використання фінансових ресурсів; 3) обсяг витрат у розрахунку на 1 грн виручки від реалізації, що відображає оборотність інвестованих у господарський процес ресурсів.

Для підприємств із стратегією зростання характерна орієнтація на розширення існуючих та завоювання нових ринків збуту. Тому для них у якості критерію оптимальності доцільно обрати максимум коефіцієнта ділової активності, який відображає ефективність використання підприємства всіх його ресурсів. Слід також зазначити, що зміна ринкових позицій практично завжди означатиме зміну виручки від реалізації за рахунок виробництва нових видів продукції або збільшення обсягів виробництва вже існуючих. Отже, у випадку оптимізації виробництва при стратегії зростання, важливо визначити, виробництво яких саме видів продукції і в яких обсягах є бажаним для сільськогосподарського підприємства. За такої умови цільова функція матиме вигляд

$$F_1 = \frac{\left(\sum_{i=1}^n p_i x_i \right)}{V} \rightarrow \max, \quad i \in I,$$

де p_i – ціна i -го виду продукції, грн;

V – валюта балансу, грн.

Що стосується господарств із стратегією стабілізації, то вони мають орієнтуватися на нарощення або забезпечення сталості економічних показників ділової активності, в основі яких лежить економічний ефект. До таких показників віднесено коефіцієнт ефективності використання фінансових ресурсів, що визначається як відношення чистого прибутку до вартості балансу. Якщо підприємства, що орієнтовані на стратегію зростання, можуть собі дозволити зменшити розмір прибуток через збільшення витрат, які необхідні для розширення існуючих ринків або завоювання нових ринків, то господарства із

стратегією стабілізації мають основну увагу приділити підвищенню ефективності у межах усталеної діяльності

$$F_1 = \frac{\left(\sum_{i=1}^n c_i x_i \right)}{V} \rightarrow \max, \text{ або } F_1 = \frac{\left(\sum_{i=1}^n c_i x_i \right)}{V} = \text{const} \quad i \in I,$$

де c_i – чистий прибуток у розрахунку на одиницю i -го виду продукції, грн.

Основною метою сільськогосподарських підприємств із стратегією виживання є скорочення витрат за рахунок чого має збільшитися загальний економічний ефект та рівень рентабельності господарської діяльності. Особливе значення у такому випадку має вибір тих видів продукції, які слід вилучити із виробництва та які у перспективі не зможуть забезпечити господарству належний рівень економічної ефективності

$$F_1 = \frac{\left(\sum_{i=1}^n a_i x_i \right)}{V} \rightarrow \max, \quad i \in I,$$

де a_i – витрати у розрахунку на одиницю i -го виду продукції, грн.

Необхідно відмітити, що впровадження запропонованих обмежень оптимізаційних задач для кожної із запропонованих стратегій управління діловою активністю підприємства дозволить удосконалити сукупну систему управління діловою активністю і підвищить результативність системи управління розвитком фінансово-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Отже, постановка тієї чи іншої управлінської задачі оптимізації має спиратися на стратегію управління сільськогосподарського підприємства. Тому заурокою покращення фінансово-економічного становища сільськогосподарських підприємств в умовах радіаційного забруднення є наявність стратегії управління діловою активністю, яка б відповідала умовам розвитку. У дослідженні сільськогосподарські підприємства поділено на такі, що орієнтовані на виживання, стабілізацію та зростання. Для кожної стратегії управління визначено межі обмежень, за допомогою яких сільськогосподарським підприємствам в умовах радіаційного забруднення вдасться підвищити ефективність управління діловою активністю.

Перспективним напрямом подальших досліджень є використання запропонованих обмежень оптимальності для стратегій зростання, стабілізації та виживання на практиці й обґрунтування їх результатів.

Література

1. *Войнаренко М. П.* Ділова активність підприємств: проблеми аналізу та оцінки : [моногр.] / *М. П. Войнаренко, Т. Г. Рзаєва.* – Хмельницький : ХНУ, 2008.– 284 с.
 2. *Гнедіна К. В.* Економічна сутність поняття «стратегія» / *К. В. Гнедіна* // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр. – 2012. – № 6 (133). – С. 233–237.
 3. *Коваленко Л. О.* Фінансовий менеджмент : навч. посібник / *Л. О. Коваленко, І. М. Ремньова.* – 3-тє вид., випр. і допов. – К. : Знання, 2008. – 483 с.
 4. *Ковальська Л. Л.* Обґрунтування теоретичних аспектів поняття стратегія / *Л. Л. Ковальська, К. І. Оксенюк* // Економіка та менеджмент : зб. наук. пр. / Луцький нац. технічний ун-т. Сер. «Економічні науки». – 2010. – Вип. 7, ч. 2. – С. 3–6.
 5. *Кукушкін О. М.* Сутність поняття «стратегія розвитку підприємства» / *О. М. Кукушкін* // Наук. вісн. УкрДЛТУ. – 2005. – Вип. 15.2. – С. 220–227.
 6. *Марченко О. І.* Фінансові аспекти ділової активності підприємств / *О. І. Марченко* // Фінанси України. – 2007. – № 5. – С. 136–139.
 7. *Минцберг Г.* Школи стратегий / *Г. Минцберг, Б. Альстрэнд, Дж. Лэмпел.* – СПб. : Питер, 2000. – 336 с.
 8. *Наливайко А.* Теорія стратегій підприємства. Сучасний стан та перспективи розвитку : моногр. / *А. Наливайко.* – К. : КНЕУ, 2001. – 227 с.
 9. *Турило А. М.* Визначення критерію розмежування категорій „ділова активність підприємства” і „ринкова активність підприємства” / *А. М. Турило, О. А. Зінченко, І. С. Вчерашня* // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 1. – С. 82.
-
-